

בשבוע העשרים של הפרשה של הכריע רוב קטנטן במרכז המפלגה

השבוע השחור

באופן מלאכותי תגובה אחרת. כתב עתונו של פרס, הארץ: מחוזים שונים הגיבו בתדהמה על התפטרות ראש הממשלה. בבתי הקפה ובמקומות ציבוריים שונים בתל-אביב היתה הידיעה הזאת לשיחת רבים. המדינה זקוקה לציבור, לא למסבירים, והממשלה זקוקה לבן גוריון — היתה דעת רבים... אולם אפילו הארץ התבייש להביא לקוראיו ידיעה מנוכחת זו בעמוד הראשון. הוא הסתיר אותה בתחתיתו של עמוד פנימי. למחרת התעוררו האזרחים, נטלו לידיהם את העתון ונוכחו לדעת כי השימחה היתה נחפזת מדי. המלכה אליזבת לא מתה. התפטרותו של בן-גוריון לא היתה כניעה סופית. להיפך: היא היתה הגיססה העליונה של דיקטטורה. אומנם, עצם הצורך בגיססה כזאת הוכיח את עוצמת כישלוננו של ביבי. הוא כבר זרק לתוך המערכה את הכל — את מלוא כוחו הפוליטי, את כל נערי-החצר, את כל התחמושת התעמולתית, את דגלי הבטחון, את פולחן האישיות, את האיום בהתפטרות. והנה, ארבעה ימים לפני הישיבה המכרעת של המרכז, חשש מפני מפלה מוחצת שתקבור אותו תחתיה. הוא לא יכול היה להרשות לעצמו להישאר במיעוט במפלגתו בפרשה זו. על כן זרק לתוך המערכה את הנשק האחרון שנשאר לו — את ההתפטרות. כרגיל, עשה פלסטר מדברי עצמו. למעשה התכחש למכתב ששלח לממשלה לפני ימים מעטים בלבד, כאשר החליט להעביר את המאבק מן המישור הממשלתי למישור המפלגתי. או קיבל עליו את דין ועדת-השבעה. עתה הפך את הקערה על פיה, התפטר כמהאה על מסקנות אותה ועדה.

הכונה לא היתה להחזיר את המלחמה למישור הממשלתי. בן-גוריון היה זקוק לאוליטי היתה דרושה התפטרות ממש — מעשה שיסביר לכל עסקן מפלגתי את הצפוי לו: בחירות מאטום דראמתי כדי להכריע את המאבק במפלגתו שלו. האיום בהתפטרות לא הספיק. חדשות, ירידה של מפא"י, אולי אבדן משרתו שלו.

בן-גוריון הכניס את כור ההתפטרות לבית-הבלעיה של אקדחו, וקירב את האקדח למצח המפלגה. הציבור עצר את נשימתו, שאל את עצמו: האם תוכל המפלגה להחיות מעצמו? התוכל להתעלות מעל לעצמה, להוכיח אומץ-לב, לירוק בכני הסחטן — או שתכרע ברך מול האקדח הסעון?

★ ★ ★ קבוצת הפועל-ירוח יוצאת לקרב

באותו רגע חדרה הפארסה לתוך הטראגדיה. הגיעה שעתו של הליצן השקספירי. הוא הופיע בדמותו של משורר-החצר, נתן את-התרומה. מזה מספר שבועות עשו את-התרומה ונערי-החצר נסיונות נואשים לביים הצגה כלשהי של אנשי-ירוח למען בן-גוריון. כל הנסיונות עלו בתוהו. אפילו מלחכי-הפינכה ורופי-הפרטים הידועים השתמשו, בחששם מפני הבוץ המקובץ של עמיתיהם. עתה יצאה הפקודה לאלתרמן: לפעול, והיו מה. מסביב לאלתרמן קיימת קבוצה קטנה של ירחמיאלים משומשים. זוהי חברה של ניצבים, הרגילים בשעת-הדחק להתעטף באיצטלה של מצפון ורוח, כדי לעזור להצגות מטעם. היא פועלת בשטח הרוח כפי שפועלים אנרופני פלוגות-הפועל של אלמוגי בחיפה בשטח המעשה. על כן זכו לכינוי רחיי-הבוץ: "הפועל-ירוח". בשעתו גוייס הפועל-ירוח כדי להגן על הצמרת המושחתת של המשטרה, כאשר פנתה דעת-הקהל נגד סהר ועמוס. כעצם ימי המשפט, שיגילה את עומק ההתנחנות במשטרה, קרא אלתרמן לפגישת קבוצתו עם יחזקאל סהר, במטרה לפכר בדעת-הקהל רוחנית למען בנו של ראש-הממשלה. הומונו גם כמה עתונאים וסופרים מן החוץ. סיפר לאחר מכן שלמה גרודונסקי, הסופר המזהיר של דבר: בשיא הפגישה פנה אליו בהתרגשות איש-קבוץ מסויים וקרא לעומתו: "של נעליך מעל רגליך כשאתה מדבר עם המפכ"ל של המשטרה! התייחתי, לו היה ברל כצנלסון בחיים!" מי האיש שהפליט פסוק היסטורי זה? גרודונסקי לא גילה זאת, אך הדבר לא היה בגדר סוד. היה זה איש מדגניה ב' בשם האפט, בכיין מיקצועי הרגיל להכניס נימה של פאתוס מפוברק ומגעיל לדיוני המפלגה וההסתדרות. עתה הופיע אותו האפט לצדו של אלתרמן בבית הפרקליט התל-אביבי, כדי לייצר "חזית שנייה" של אנשי-ירוח, למען בן-גוריון. נוכחו כמה מקבלי-פרטים ממלכתיים לשעבר, וכמה שקיח כי הדבר יעזור להם להשיג פרטים ממלכתיים בעתיד. תיאר הארץ את המעמד, ברצינות איומה: "כמה מהמשתתפים הזינו דמעות שעה שאיש דגניה ב', מר אברהם האפט, פרץ בבכי בקראו לאנשי-הרוח בזהרה: למה הם עושים ככה? איך בגד העם בבן-גוריון?" גם שאר חלקי האסיפה לא היו נשברים יותר. קומץ רצינים רציניים, שמצאו לנכון להופיע, הצניעו את עצמם, כדי שלא לבלוט. יוסף ידין, המגלם במרי טטואר את תפקיד הבוגד לסטר, קרא הודעה שהוכיחה בכל הרצינות כי פרידריך פון-שילר (1759-1805) לא התכוון כלל לפרשת-לבון כאשר כתב את מחזהו. (התלוצץ למחרת היום אחד השחקנים: "זו הסיבה שידין אינו מצליח בתפקיד זה. הוא פשוט לא הבין את המחזה!") הדמעות של האפט והזעם רחיי-הקוניאק של אלתרמן לא הולידו מהפכה רוחנית. הכנס נסתיים בקול ענות חלושה. בן-גוריון נשאר מבודד בין אנשי-הרוח.

★ ★ ★ ארור החבר שיוציא החוצה!

מזמנו הומוריסטי אחר סופק בעלי-כורחו עליי הקאריקטוריסט המוכשר של דבר, אריה נבון. הוא נתגלה כבלעם הפוך. בנסותו לעזור לבן-גוריון, צייר נבון קאריקטורה של כיסא ריק, ועליו מונחת מעטפה הנושאת את הכתובת: "כתב התפטרות". מתחת לקאריקטורה רשם נבון: "הדיקטטור הגדול". כחנותו של הצייר התמים היתה לשים ללעג את החוששים לגורל הדמוקרטיה, לומר: איזה מין דיקטטור הוא זה, המתפטר לו בשקט משלטונו? אולם כאשר הופיע הציור, כבר ידע הקהל כי בן-גוריון כלל אינו חולם להתפטר, וכי ההתפטרות לא היתה אלא מעשה-סחיטה גראגיוני בדרך אל הדיקטטורה. רוב הקוראים הבינו את הקאריקטורה כך. שעות מעטות אחרי הופעתה, נדהם נבון כאשר צילצלו אליו קוראים, שהשקפותיהם האנטי-בן-גוריוניות היו ידועות לה, ובירכוהו בהתלהבות. לא כל האינטרמצו היה בגדר פארסה משעשעת. חלקו היה מגעיל. ושום דבר לא היה מגעיל יותר מאשר התקרית שאירעה בישיבת מוזכרות מפא"י. תיאר את המחזה הארץ הבן-גוריוני: "בדברי נשבותו שלושות חברי הועדה המרכזת של ההסתדרות שהודיעו על התפטרותם, השתמש מר נבון במילים חריפות שהנוכחים בישיבה הנדירו אותן בפני סופרנו. כל-בית-ינסבלות בחיי מפלגתנו, זעם מיוחד עוררה הערתו הפוגעת בכבודו של הגברת היהודית שמחונת. למשמע הערה זו, קמה סגרת-מחאה קולנית, שהערידה טמט את הקירות. מר שרת קפץ ממקומו, חיזר, כשפיו פתוח לתגובה, אך מרוב התרגשות לא הצליח להוציא הגה מפיו, ומר ארן החל לצעוד בכיוון דלת. מר י. אלמוגי, שניהל את הישיבה, קרא אל מר נבון: עד כאן, פנחס לבון, לא יותר! בשוך הסערה אמר שר האוצר מר אשכול, כשדמעות בעיניו: ארור החבר שיוציא החוצה סוד איום זה מישיבת המוזכרות!" מה קרה? חלק מן הקאריירה של יהודית שמחונת בשנים האחרונות קשורה בעובדה שבנה, האלוף אסף שמחוני, נהרג בתאונת-מטוס למחרת מיבצע-סיני. נערי-החצר הצנינים החליטו לנגן על נימה זו, לגייס את חללי צה"ל למלחמה נגד לבון. על כן הגישה יהודית

סר מורטימר שלף את חרבו וקרא: "תחי מרי, מלכת אנגליה!" המסך נסגר. המערכה הראשונה נסתיימה. האורות באולם נדלקו. קהל באי הצגת-הבכורה, ביניהם עתונאים, אנשי-ציבור וסופרים, יצא אל המסדרונות התיאטרון הקאמרי. רק אז נודעה לרובם, בפעם הראשונה, הידיעה המחשמלת: דויד בן-גוריון התפטר. המעטים, שקראו את הידיעה בהוצאות המיוחדות של מעריב וידיעות אחרונות, ובשער העולם הזה, הפיצו את הידיעה במרץ. בשום מקום בארץ לא נתקבלה הידיעה בשימחה רבה יותר, כמעט בתגיגות. כי לא היה איש באולם שלא זיהה את תוכן המחזה עם פרשת-לבון. הקנוניה של אליזבת ונערי-החצר להביא לעריפת ראשה של מרי מתחרתה, בעזרת ערויות-שקר ומכתבים מזוייפים במלתה של "בטחון המדינה", נשאה אופי אקטואלי למדי.

הפגנת הסטודנטים ליד בית "אוהל", לפני התערות המשטרה גם אתה, ברוטוט

היה משהו סמלי באותם רגעים מעטים בין שתי המערכות, כאשר צהל הקהל על התפטרות ראש-הממשלה. על הבמה הצליחה הרפיכה נגד אליזבת. בחיים הצליחה ההתקוממות העממית נגד בן-גוריון. כך היה נדמה באותו רגע. בתום ההפסקה חזר הקהל לאולם. המסך נפתח. נסתבר כי הניצחון על הבמה היה ניצחון סרק. הסיבה ניכשה. אליזבת נשארה על כס המלוכה. היא החליטה לחסל את מרי, סופית. בעזרת בוגד שפל ופחדני, הורד לסטר, בוצעה הוואה-להורג. כאשר נסגר המסך, בפעם האחרונה, לשמע מחיאות-הכפיים הסוערות של הקהל, הרגישו רק מעטים במועקה סתומה. הדמיון בין המחזה לבין הפרשה היה גדול מדי. האם יהיה גם הסוף דומה? כך החל השבוע ה-20 של פרשת-לבון בנימה תיאטרונת. הוא נשאר תיאטרלי עד הסוף. אך הסיגנון לא היה הפאתוס הרצוף של פרידריך שילר. הוא דמה יותר לסיגנונו של שקספיר, שאהב לערב פאתוס בקונטרסות. להחזיר ליצן לסצנת הטרזגיונות ביותר. מחזה הפרשה התגלגל בין הטראגדיה והפארסה.

★ ★ ★ חגיגת ערב התפטרות

במשך ערב אחד נדחקו חששות אלה לפינה. המוני תל-אביב הסתובבו ברחובות, הסתודדו בבתי-קפה. אחיזה של חג היתה פרושה על העיר. כל אחד האמין כי בן-גוריון נכנע לדעת-הקהל, וכי החליט לרדת מן הבמה, אחרי שהאומה הביעה לו אי-אמון. מה גרם לתגובת הגיל? רוב אורחי ישראל אינם שונאים את דויד בן-גוריון. אולם התנהגותו בפרשה קוממה נגדו גם את חסידי-ישעיהו. צלילי הדיקטטורה המתגבשת צרמו את האזניים הרגישות. היתה גם סיבה עמוקה יותר. משך תריסר שנים התחזקה בלב הארץ האמונה כי אין כל ערך למעשי האדם הפשוט. כי אין לו השפעה על הפוליטיקה, שהכל נקבע על-ידי כח אלמוני, בחדרי-חדרים. התפטרות בן-גוריון נראתה באותו ערב כניצחון העם, כהוכחה לכך כי התעוררות האזרח הפשוט אמנם יכולה להשפיע. תגובת-המונים הדחימה את נערי-החצר. הם עשו מאמץ נואש לטשטש אותה, ליצור